

Najprej počasi, potem pa tempo, tempo

Mlada slovenska dramatika – sedem izbranih dram avtoric
in avtorjev, rojenih po letu 1985

Petra Kolmančič

Revija Dialogi je pred štirimi leti izdala odmevno tematsko številko s poezijo avtorjev in avtoric rojenih po letu 1980 (*Nekega dne se nekaj premakne*, Dialogi 7-8, 2017), dve leti kasneje smo ubrali podoben uredniški koncept in bralcem ponudili *Petdeset izbranih kratkih zgodb avtoric in avtorjev rojenih po letu 1980* (Dialogi 1-2, 2019). Dvojna številka Dialogov, ki je pred nami, prinaša dramska besedila avtoric in avtorjev rojenih po letu 1985 ter s tem dopolnjuje zamisel o celoviti predstavitvi literarnega ustvarjanja in pisave generacije, ki šele stopa na literarno prizorišče.

Po temeljitnem pregledu področja dramskega ustvarjanja najmlajše generacije ugotavljamo, da gre za žanr, ki je zadnja leta v izrazitem vzponu. Razlog zanj so številne institucionalne ali neinstitucionalne spodbude, ki s premišljeno zasnovanimi programi izjemno

ugodno vplivajo na nastajanje novih del ter povečujejo zanimanje za pisanje dramskih besedil – žanra, ki na literarni sceni žal še vedno velja za marginalnega in pogosto nevidnega, saj se zaradi vkomponirane tendence po odrski uprizoritvi in s tem odvisnosti od drugega medija avtonomnost dramskih del pogosto prevprašuje ali pa se jih razume kot nekakšna pred-besedila, ki svojo dokončno podobo dobijo šele v gledališkem ustvarjalnem procesu. Nekateri ustvarjalci in ustvarjalke na tem področju že dolgo poudarjajo, da gre pri tovrstnem razumevanju dramskega besedila za zastarelo percepcijo, ki jo je potrebno razbiti.

Podobno kot na področju drugih literarnih žanrov tudi na področju dramske pisave v Sloveniji dolgo časa ni bilo sistematičnega in formalnega poučevanja dramskega pisanja, na kar so opozarjali gledališki strokovnjaki, teoretiki, kritiki in drugi akterji gledališke krajine. Začasno premostitev težave so reševali različni projekti, denimo vsakoletne delavnice dramskega pisanja na Tednu slovenske drame, ki so potekale od leta 2004. Ščassoma sta se vendarle oblikovali dve akademski skupini. Na Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo na oddelku za dramaturgijo in scenske umetnosti je začela delovati katedra za dramsko pisanje pod vodstvom Žanine Mirčevske, na Filozofski fakulteti pa dramski krožek primerjalne književnosti in literarne teorije pod vodstvom Drage Potočnjak. Od 2010 sta nekaj let oba akademska oddelka v obliki bralnih uprizoritev predstavljala svojo ustvarjalnost na Tednu slovenske drame v Prešernovem gledališču v Kranju.

Iniciative, ki se načrtno ukvarjajo z razvojem nove dramske pisave, se pojavljajo od leta 2000 v obliki delavnic, umetniških laboratorijev in izobraževanj, vendar večina teh iniciativ deluje na ljubiteljski in prostovoljski pogon, se pravi na polju neodvisne gledališke – včasih tudi literarne – produkcije in, kot opozarjajo akterji, brez systemske podpore tovrstne aktivnosti na dolgi rok ne morejo delovati v polnem zagonu. Kot prva spodbuda nastajanju novih del so se leta 1999 pojavile delavnice pisanja dramskih del Študentske založbe Ljubljana, ki jih je vodil Lado Kralj. Leta 2000 in 2002 je bil v sodelovanju med Gledališčem Ptuj, Študentsko založbo in Študentsko organizacijo Univerze v Ljubljani razpisan natečaj za mlado dramatiko, nagrajene drame tega natečaja so izšle v knjigi *Mlada dramatika*, ptujsko gledališče pa je v letu 2002 na oder postavilo nagrajeno dramo *Pikado* mlade dramatičarke Martine Šiler.

V začetku novega tisočletja področje kot deficitarno zazna tudi Prešernovo gledališče Kranj in leta 2003 v sodelovanju s Kulturno-umetniškim društvom Sodobnost International pripravi delavnice dramskega pisanja, ki od leta 2004 postanejo redna praksa Tedna slovenske drame – delavnice so doslej vodili slovenski in tuji nagrajeni dramatik, denimo Dušan Jovanović, poljska avtorja Tadeusz Słobodzianek in Mateusz Atman, nagrajenka Prešernovega sklada za dramatik Simona Semenič, makedonski avtor Goran Stefanovski, hrvaška avtorica Nina Mitrović, v šestnajstih letih pa je na delavnicah med udeleženci sodelovalo tudi nekaj imen, ki so se kasneje znašla med Grumovimi nagrajenci. KUD Sodobnost oblikuje projekt Nova dramatika in v letu 2005 prične z izobraževalno zasnovanim programom, že kmalu pa različne projekte in programe povezane z dramskim pisanjem izvajajo tudi Cankarjev dom, KUD France Prešeren in festival Exodos, zelo angažirano na tem področju pa začne delovati Javni sklad za kulturne dejavnosti, ki leta 2002 v svojem

uveljavljenem programu poletnih gledaliških delavnic, ki ima več kot četrstoletno tradicijo, uvede tudi delavnico dramskega pisanja.

Leta 2005 se je na pobudo dramatičarke in performerke Simone Semenič in pod okriljem Gledališča Glej ter društva Sodobnost International uveljavila skupina PreGlej, ki je prirejala delavnice in bralne uprizoritve,¹ ki so v mednarodnem gledališkem prostoru uveljavljena praksa, v Sloveniji pa so pred letom 2005 bile redkost. PreGlej ustanovi laboratorij za raziskovanje sodobnih besedilnih formatov ter na področju dramske pisave s predavanji in interaktivnim delom razvija diskurz in dialog. PreGlejev laboratorij, ki ga vodijo Rok Vevar, Maja Šorli in drugi, je s sodobnimi ustvarjalnimi metodami kreativnega pisanja in analitičnimi pristopi pomagal avtoricam in avtorjem, da so besedila za različna področja uprizoritvenih praks pripeljali do relevantnih rezultatov. Pri tem so uporabljali klasični in sodobni teoretski ter praktični instrumentarij, s pomočjo diskusij in poglobljenih analiz so ostrili vsebine, v svojem poslanstvu in pri svojem delu pa so izhajali iz prepričanja, da je tekst »reaktivna forma v dialogu s sodobnim svetom, njegovimi različnimi družbami, kulturami in politikami, pisanje pa je večšina, ki jo je mogoče vsaj do neke mere izpopolnjevati s kritičnim in konstruktivnim dialogom«. PreGlej je z leti postal ena najpomembnejših valilnic novih perspektivnih imen, PreGlejev laboratorij je prejel nagrado Liberalne akademije Zlato gnezdo za razvoj in mednarodno izmenjavo dramskih pisav, ključnega pomena pa je, da je deloval in odigral pomembno vlogo za mlado generacijo v času, ko se na Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo še ni učilo dramskega pisanja. Leta 2010 se je umetniška skupina PreGlej formalizirala v kulturno društvo Integrali in do leta 2018 organizirala osem izvedb mednarodnega festivala sodobne gledališke pisave Pre-glej na glas, v njihovi produkciji so potekali Dnevi bralnih uprizoritev in različne, z gledališčem povezane aktivistične akcije. Osnovne tendence društva so se usmerjale v raziskovanje in preizkušanje dramskih besedil, zanimala jih je afirmacija nekonvencionalnih besedil, vključevanje dramatikov in dramatičark v proces nastajanja predstave ter interakcija med različnimi profili umetnikov, ki delujejo na polju gledališča.

Od leta 2007 deluje spletni portal slovenskega gledališča SiGledal, ki so ga ustanovili Samo M. Strelec, Tamara Matevc in Gregor Matevc, njegovo poslanstvo je med drugim promocija ustvarjalnosti na področju uprizoritvene umetnosti in portal je resnično zgladen prikaz, kako je mogoče na enostaven in celovit način predstaviti tudi mlade dramske ustvarjalce in ustvarjalke ter omogočiti, da so njihova dela dostopna širši javnosti. V rubriki Dramski teksti je na portalu SiGledal na voljo skoraj 500 dramskih besedil, obsežna

---

1 Format bralne uprizoritve podrobno opiše dramatičarka in dramaturginja Kim Komljanec, ki je leta 2005 bila ob uredniku Sodobnosti Evaldu Flisarju pobudnica projekta Nova dramatika: »Bralna uprizoritev je nekakšen hibrid med literarnim večerom in gledališko predstavo. Gre za javno prireditev, na kateri igralci dramsko besedilo občinstvu preberejo. Končna oblika bralne uprizoritve je različna: od nekakšne javne bralne vaje do že skoraj pravega gledališkega dogodka. Pri tem je količina informacij o dramski akciji različna: lahko poleg besedila, ki ga izrečejo liki, eden od igralcev bere tudi didaskalije, lahko pa je stransko besedilo (vse ali le najbolj ključne didaskalije) posredovano skozi zelo elementarno mizansceno (npr. vstopi in odhodi likov s prizorišča). Bralno uprizoritev pripravi režiser (včasih tudi v sodelovanju z dramaturgom), ki v nekaj vajah z igralci dramaturško razčleni in analizira besedilo. Na teh vajah naj bi sodeloval tudi avtor besedila. Praviloma naj bi se na bralni uprizoritvi občinstvu posredovala integralna verzija besedila (torej brez dramaturških črt ali krajšav), vendar so v praksi tudi pri tem odstopanja« (Komljanec, 2018).

digitalna knjižnica torej, ki se neprestano dopolnjuje in ima na voljo tudi iskalnik, ki omogoča iskanje po izbranih kriterijih (avtor, naslov, število vlog, zvrst, ključne besede ...). Dramska besedila promovirajo s simpatično akcijo Izvolimo dramo, svojevrstno bralno štafeto, kjer izbrani sodelujoči izberejo eno od dram, napišejo o njej miselni utrinek in jo priporočijo naslednjemu bralcu ali bralki.

Prešernovo gledališče Kranj od leta 2012 pod okriljem festivala Teden slovenske drame podeljuje nagrado za mladega dramatika, za katero se lahko potegujejo nova slovenska besedila avtoric in avtorjev, starih do trideset let, razpis se je z leti vse bolj uveljavil in že kmalu tudi pospešil nastajanje novih del. Z nagrado želijo organizatorji omogočiti strokovno vrednotenje novih dramskih besedil in spodbuditi polje dialoga in konfrontacije. Dosedanje nagrajenke in nagrajenec so Vesna Hauschild, Tibor Hrs Pandur, Tjaša Mislej, Katja Markič, Pija Vatovec, Nika Švab, Maša Pelko, Ana Obreza, Varja Hrvatin in Nina Kudar Stiković. Drame, ki so doslej konkurirale ali se znašle v izboru za nagrado za mladega dramatika, družijo v glavnem klasična zasnova s klasično fabulo in s klasičnim razumevanjem besedila kot temeljnimi točkami uprizoritve, kar preseneča, saj bi pri nagrajenih dramah pričakovali veliko več metaforičnega jezika, alternativnih form in drznosti ter več odstopanja od tradicionalnega linearnega preslikovanja realnosti. V dokaz, da med nagrajenimi deli obstajajo tudi izjeme, na naslednjih straneh objavljamo drami *Iskalci zlata Ane Obreza* in *Sen59* Tiborja Hrsa Pandurja, kot izjema pa izstopa tudi nekonvencionalni tekst Varje Hrvatin *Vse se je začelo z golažem iz zajčkov*.

V sezoni 2014/2015 so posluš za mlado slovensko dramatiko izkazali tudi v SNG Drama Ljubljana. Pričeli so z izvedbo Novih branj, platforme za razvijanje in predstavljanje sodobnih slovenskih dramskih besedil v formatu bralnih uprizoritev, ki se osredotoča na najmlajšo generacijo profesionalnih dramatičark in dramatikov, izbranih z javnim pozivom, poteka pa pod mentorskim vodstvom Simone Hamer. Sodelujoči se na Novih branjih spoznavajo z različnimi odrskimi in pisnimi improvizacijami, razmišljajo o dani temi s filozofsko-sociološkim in teatrološkim pogledom, debatirajo o nastajajočih dramah in so deležni gostujočih dramaturških, jezikovnih, režijskih in igralskih komentarjev. Tudi eno izmed izbranih dram, nastalih na Novih branjih SNG Drama Ljubljana, objavljamo v tej številki Dialogov.

V koprodukciji Trubarjeve hiše literature in Društva študentov primerjalne književnosti ter v organizaciji Brine Klampfer in Sandija Jesenika je leta 2015 zaživel projekt Instant drama, cikel eksperimentalnih delavnic dramskega pisanja, namenjen rušenju mej med avtorjem, bralcem in gledalcem, med napisanim in uprizorjenim. Srečanja so bila zastavljena z vsakič novimi mentorji in novimi udeleženci. Kot prva je delavnico Instant drame vodila Simona Semenič, sledilo je srečanje s Simono Hamer, gost tretjega dogodka je bil pisatelj, režiser in dramaturg Vinko Möderndorfer, četrto delavnico pa je vodil dramaturg, dramatik in performer Milan Marković. Na srečanjih so vsakič priredili ad-hoc bralno uprizoritev vseh besedil, ustvarjene tekste je komentirala in ocenjevala strokovna žirija in ta je udeležencem ponudila natančne in konstruktivne komentarje za izboljšanje njihovih del. Zmagovalni teksti vsakokratnega srečanja so bili uprizorjeni v gledališču Glej.

V zadnjem času je izjemno pomemben iniciator dogajanja na področju mlade dramatike KUD Krik kot mlado društvo, ki organizira delavnice dramskega pisanja, festival Vzkrik in dramsko platformo. Festival Vzkrik poteka od leta 2016 pod vodstvom Varje Hrvatin in Brine Klampfer in kljub kratkotrajni prisotnosti društvu in festivalu že lahko pripišemo številne zasluge – s premišljenim konceptom in izvedbo povezuje mlade avtorice in avtorje ter jih vključuje v ustroj uprizoritvenega procesa, spodbuja mreženje z drugimi gledališkimi ustvarjalci, udeležence in občinstvo seznanja z novimi uprizoritvenimi formati in novimi produkcijskimi modeli, vztrajno širi horizonte razumevanja gledališkega besedila, ki ni nujno le podlaga za klasično odrsko produkcijo, temveč izhodišče za zelo raznovrstne uprizoritvene prakse – po zaslugi festivala so bralne uprizoritve zaživele kot samostojen, polnokrven žanr. Vodji festivala, Hrvatinova in Klampferjeva, opozarjata na razvrednotenje in deprofesionalizacijo dramske pisave v slovenskem umetniškem prostoru, na manko povezovanja v mednarodnem prostoru, na manko uprizoritvenih priložnosti za mlade ustvarjalce in na nujnost sistematizacije in institucionalizacije skrbi za novo dramatiko – kot rešitev za slednjo težavo ponujata model rezidenčnega dramatika ali specializirane gledališke hiše, kamor bi lahko dramatiki in dramatičarke prijavili svoja nedokončana besedila in kjer bi imeli možnost procesnega pisanja.

Tudi Mestno gledališče ljubljansko je v zadnjem času naredilo korak bližje k mladi slovenski dramatiki. Leta 2019 je uvedlo program rezidenčnega avtorstva in dalo priložnost gostujočemu mlademu dramatikumu oziroma dramatičarki, da se loti ciljnega ustvarjanja dramskega besedila v sodelovanju z režiserjem, dramaturgom in drugimi člani ustvarjalne skupine bodoče uprizoritve. V prvi sezoni so v Mestnem gledališču ljubljanskem uprizorili dramo *Izkoristi in zavrzi me* Ize Strehar, v naslednji sezoni pa *Žalostinke* Jerneja Potočana.

Kako pa posluh mladim dramatikom in dramatičarkam ter njihovim delom izkazujemo v Mariboru? Festival Borštnikovo srečanje v organizaciji Slovenskega narodnega gledališča Maribor je pred dvema letoma v okviru sklopa Študentsko gledališče v sodelovanju z Akademijo za gledališče, radio, film in televizijo in na pobudo Žanine Mirčevske izpeljal prvi mednarodni projekt Minutna drama. V projektu obujajo zanimivo tradicijo kratkih uprizoritvenih besedil, pri čemer se sklicujejo na futuristične sinteze, Fluxus scores, ki so nekakšne predloge oziroma navodila za performanse,² ter na igre, kot je znamenita kratka igra Samuela Becketta *Breath*.³ S takšnim formatom želijo mlade ustvarjalke in ustvarjalce spodbujati k drznejšim in inovativnejšim postopkom na ravni dramske forme, saj kratka forma omogoča več eksperimentiranja z dramsko pisavo in njenimi za-

² Primer takšne predloge je delo *Cheers* Kena Friedmana iz leta 1965. Navodila avtorja za igro so takšna: Privedite večjo množico ljudi v hišo neznanca. Potrkajte na vrata. Ko bo neznanec vrata odprl, množica glasno ploska in navdušeno vzklika. Nato vsi tiho odidejo.

³ Samuel Beckett je leta 1969 napisal kratko odrsko igro *Breath/Dih*, ki traja le petindvajset sekund in ne vključuje igralcev, besedila, oseb in likov, temveč le odrska navodila, ki se v povzetku glasijo nekako takole: Na kupu vse močnejše osvetljenih smeti je slišati le otroški krik in vzdih.

konitostmi. Kratka dramska dela, ki prispejo na mednarodni natečaj, oceni strokovna žirija, uprizoritvam treh nagrajenih besedil pa sledi pogovor z avtorji nagrajenih del in ustvarjalci uprizoritev.

Morda še beseda o tem, kje so dostopna nova dela mladih domačih avtorjev in avtoric. Omenili smo že spletni portal SiGledal, kjer je v rubriki Dramski teksti na voljo skoraj 500 dramskih besedil, med njimi so dobro zastopana tudi dela mlajše generacije. Knjižnih objav pravzaprav ni, tudi uveljavljeni, renomirani dramatik in dramatičarke redko pridejo do objav dramskih del v knjižni obliki. Revijalne objave so prav tako redke, pred letom 2010 jih najdemo le v revijah Sodobnost, Mentor in Dialogi. Sodobnost od leta 2006 objavlja besedila Grumovih nominirancev, Mentor občasno objavlja odlomke dramskih besedil, izdal pa je tudi nekaj tematskih števil, posvečenih dramskemu ustvarjanju. Revija Literatura občasno objavlja dramolete. Objave dram so pogoste v študentski reviji Adept, ki jo izdaja AGRFT in ki prireja tudi natečaj za dramska besedila ter bralne uprizoritve dram. Objavljanje dramskih del v reviji, ki jo držite v roki, pa takole povzema Kim Komljanec: »Revija Dialogi dramatiko občasno objavlja že vse od leta 1965, ko je pričela izhajati ... Od leta 2000 do 2008 je tako v rednih številkah izšlo 10 slovenskih dramskih besedil, pri čemer so vštete tudi objave odlomkov dram ter objave besedil, ki v svojih značilnostih mejijo na prozo. Pol od teh besedil je bilo objavljenih leta 2006 v številki revije, ki je bila v celoti posvečena predstavitvi projekta PreGlej. Tam so poleg dramskih besedil *Reykjavik* Martine Šiler, *Nogavice* Simone Semenič, *Beli dež* Saše Rakef, *Divji vzhod* Iztoka Lovriča ter *Komika zla* Matjaža Briškega objavljeni tudi intervju s Simono Semenič, članek o projektu PreGlej Roka Vevarja, analitična razprava Tarasa Kermaunerja o drami ter uvodni članek Primoža Jesenka, enega od urednikov revije, o najnovejši slovenski dramatik.« (Komljanec, 2008)

Po vsem naštetem lahko sklenemo, da dolgoletni trud različnih akterjev vendarle žanje rezultate. Mlada slovenska dramatika nastaja in se poraja, zanimanje med pisci mlajše generacije za pisanje dramskih besedil se povečuje in tudi repertoarna gledališča v zadnjih letih kažejo pripravljenost za sodelovanje z mladimi dramatik in dramatičarkami, s čimer se vrzel vsaj na videz manjša. Dolgoletna prizadevanja so naposled ustvarila dovolj ugodne pogoje za razvoj mlade slovenske dramatike ter predvsem omogočila potrebno kritično maso, zaradi česar se začne govoriti o novem valu mlade slovenske dramatike. A pretirani optimizem nikakor ni na mestu, saj je večina sodelovanj še vedno zgolj obrobne, občasne ali spremljevalne značaja, področja mlade dramatike se ne spodbuja trajnostno, po različnih izobraževalnih oblikah in procesih razvoja novih dramskih del se avtorji in avtorice pogosto znajdejo v precepu, saj njihova pisava v literarnem ali gledališkem prostoru še naprej ostaja neprepoznana, dramska besedila pa so praviloma brez objav in odrske uprizoritve. Še vedno je prisotna temeljna težava izvirne slovenske dramatike, ki se le redko znajde na repertoarjih gledališč, čeprav je uprizarjanje slovenskih dram eno temeljnih poslanstev slovenskega gledališča. Tekst, ki odseva nek čas in prostor in se na ta čas in prostor tudi nanaša, potrebuje tudi uprizoritev v tem času in v tem okolju, je misel, ki jo že nekaj desetletij vedno znova poudarjajo različni akterji in akterke.

Po teh uvodnih straneh, na katerih sem povzela dogajanje na področju spodbujanja razvoja mlade dramatike v zadnjih dveh desetletjih, se bom v naslednjih odstavkih posvetila izbrani dramski produkciji, s katero smo zapolnili strani tokratne številke *Dialogov*. V zadnjih dveh letih sem med pripravo te tematske številke prebrala resnično veliko število dram, ki so javno dostopne ali so jih mlade ustvarjalke in ustvarjalci prijazno izbrali iz svojega opusa in mi jih poslali. Opozoriti je treba, da dram nisem prebirala, kot jih verjetno prebira nekdo, ki ga zanima uprizoritveni potencial gradiva, prebirala sem jih kot literarna urednica, ki jo zanima, kako bo besedilo delovalo kot literarni izdelek v obliki revijalne objave. Moj prvi vtis je bil, da mlada dramatika ni tako razgibano in razburljivo polje, kot je denimo polje mlade poezije, pomislila sem, da bom težko izluščila dovolj kvalitetnih in raznolikih dram, da bi lahko z njimi napolnila dvojno številko revije. Ugotavljal sem, da v slogovnem in formalnem smislu prevladujejo predvsem tradicionalna besedila s klasično dramsko strukturo, pogost je realizem, dela so zasnovana linearno, liki so enoznačjski, replike in razvoj dogodkov predvidljivi, medčloveški odnosi so pogosto popreproščeni, velikokrat klišejski in prežeti s stereotipi ter praviloma na precej nedomi-seln in neizviren način obravnavajo ljubezenske ali družinske patologije. Bila sem že zelo zaskrbljena, podobno kot morda moj uredniški kolega Primož Jesenko, ki je pred trinajstimi leti v zgoraj omenjeni številki *Dialogov* o osnovnem značaju mlade slovenske drame presodil, da je ta pisava redko provokativna in tudi ko prevprašuje moralne norme, se ne poskuša konfrontirati ali biti šokantna, kar pripíše našemu nacionalnemu značajskemu habitusu, za katerega velja, da ni eksperimentalno naravnan. Ugotavlja, da pisavi mlade generacije »ne bi škodilo ubesedovanje in zložno rušenje teh ali onih tabujev, ki držijo slovensko družbo v krču in življenjsko prakso zakrknjeno« (Jesenko, 2006).

Po prebrani prvi deseterici del sem kot ljubiteljica visoko profilirane dramske pisave Gregorja Strniše, Daneta Zajca, Dominika Smoleta ali sodobne dramske pisave v maniri Simone Semenič ali Roka Vilčnika malce razočarana ugotavljala, da v mojem naboru ni postdramskih, neklasičnih ali eksperimentalnih besedil z inovativnimi dramskimi taktikami, a potem sem le naletela na prvi tekst, ki je sicer deloval tradicionalno, a ga nisem odpravila z neusmiljeno oznako naivno, nedodelano, slabi dialogi, dolgovezno, površno. In potem je nekako v tem tempu šlo naprej. Na vsakih deset prebranih dram se je pojavila kakšna, ki je izstopala in se mi zdelo kvalitetna, vredna objave. Takšne sem običajno označila s tremi kljukicami, tremi klicaji ali samo preprostim odlično. Vem, pravkar sem se izpostavila temu, da bo kdo tudi meni očital popreproščenost, vendar se ob prvem branju običajno ne ukvarjam s poglobljenimi literarnimi analizami, ampak se kot zahtevna bralka pri primarni presoji najprej zanašam na elementarni občutek bralnega užitka, ki ga povzroči predvsem vsebinsko, jezikovno in slogovno dodelano besedilo. Med branjem sem ugotavljala, da je rdeča nit številnih del intimni pogled na svet s perspektive milenijske generacije, ki se spopada s pritiski sodobne družbe. Sama v stereotipe o generacijah ne verjamem, zagotovo pa gre za generacijo, ki so ji veliko bolj kot katerikoli drugi prioritete, vrednote in odnos do življenja, družine, dela ali skupnosti definirali novi mediji in nove tehnologije. Seveda me je ob branju zanimalo ali pogled na svet s perspektive tako imeno-

vane generacije Y prinaša kaj bistveno novega in drugačnega, ali mladi dramatik in dramatičarke svet motrijo z drugačnimi premisleki, ali se odsev družbene stvarnosti in okolja v njihovih delih v čem bistveno razlikuje od odseva, ki so ga zrcalila dela prejšnjih generacij. Odgovor je *ne* in seveda sem ga poznala že vnaprej, saj izvirne perspektive in avtorski pristopi nikoli niso značilnost generacije, temveč nadarjenih posameznikov in posameznikov.

Ta izbor želi predstaviti nekaj pozornosti vrednih dramskih besedil nadarjenih mladih dramatičark in dramatikov, ki so nastala v zadnjih letih. Drama Eve Kučera Šmon (po kateri sem nasloвила tudi to številko *Dialogov, Na začetku počasi, potem pa tempo, tempo*, saj se mi je zdelo, da naslov lepo povzame vzpon in razvoj mlade dramatike v zadnjih dveh desetletjih) je nastala pod mentorskim vodstvom Simone Hamer na delavnici Nova branja v SNG Drama Ljubljana, kjer je bila tudi prvič bralno uprizorjena. Besedilo izstopa že na ravni didaskalij, kjer se avtorica poigrava z jezikom. Didaskalije ustvarijo posebno vzdušje, ki s svojim tonskim načinom opredeljuje dogajanje. Maks Dimnik, nekoč uspešen dirigent, ki je v prizadevanju za svoj uspeh celo življenje zanemarjal in poniževal svoje bližnje, se naposled znajde osamljen v domu za ostarele, kjer mu družbo delajo le spomini in glas Marie Callas, ki vedno znova izvaja arijo *Norme* iz leta 1955. Avtorici Evi Kučera Šmon je uspelo izpisati izjemno prepričljiv lik, ki nas ne pusti ravnodušnih. Tudi napeta dinamika zgodbe nas kmalu posrka, vse skupaj pa je začinjeno še z duhovitimi besednimi domisljicami in sočnimi replikami.

Ana Obreza se v teh Dialogih predstavlja z dramo *Iskalci zlata*, ki je bila zmagovalno delo na natečaju za mladega dramatika 49. Tedna slovenske drame leta 2019. Dramaturginja, dramatičarka in glasbenica, ali še raje, kot si pravi sama, iskalka zlata, je ustvarila motivno pestro, slogovno raznoliko kolažno besedilo z množico protagonistov, neke vrste omnibus, ki ga prevevajo raznotere ideje iskateljstva – naj gre za zlata jabolka, zaklad, odrešenika, rajski vrt, zlato, slavo, ljubezen, všečkanje – v ozadju teh bleščečih svetlečih se magnetov se iskalcem zmeraj postavlja tisto znano, skoraj metafizično vprašanje, kaj sploh je zaklad (ali ideja zaklada v vsej svoji večpomenskosti), zakaj ga iščemo, zakaj ga hočemo in želimo, zakaj je vedno na drugi strani sveta in predvsem, če danes utrgamo zlato jabolko, kaj bomo počeli jutri, kako se bomo soočili s to izgubo, ki je izguba hrepenenja po nedosegljivem, skoraj že stvar duhovnosti. Literarni postopki, ki jih uporablja avtorica, so medbesedilne reference (protagoniste lahko prepoznamo iz različnih literarnih kontekstov), ironija in številni slogovni preobrati.

Tudi drama že prekaljenega pisatelja Nejca Gazvode *Jazz (niti ne drama med dvema)* se na nek način ukvarja s podobnimi vprašanji kot *Iskalci zlata*, kdo smo, kam smo namenjeni, kaj hočemo, kaj hočemo biti in postati, kaj iščemo. Gre za avtorjevo novejšo delo, katerega dogajalni čas je pet zaporednih silvestrskih večerov med letoma 2017 in 2021. *Jazz (niti ne drama med dvema)* je intimna pripoved o ženski in moškem, ki se znajdetata v okolju, ki jima ni povsem domače, na prestižni zabavi v kostumih v razkošni hiši njunih delodajalcev, kjer se ona udiinja kot inštruktorica, on pa kot priložnostni glasbenik in učitelj. Zgodba lepo odseva slovensko stvarnost, ki se vse bolj približuje ameriškemu

modelu postindustrijske družbe, kjer je redna služba preživeta ideja in kjer mora posameznik za svoje preživetje hkrati opravljati več služb in priložnostnih poklicev, pa še tako si težko zagotovi dodatno zdravstveno zavarovanje in dostojno existenco. Ko se leto za letom srečujeta na strehi hiše, v kateri poteka zabava, moški in ženska ugotavljata, kako življenje teče mimo njiju, kako sta fosilizirana v jantarju svoje nemoči in obupa, kako nepomembna sta v tem svetu in kako težko je ujeti val, če si prisiljen spati v glasbenem studiu ali se pri tridesetih vrniti nazaj k staršem. *Jaz sem zares, v svojem bistvu, nekdo, ki nima pojma, kaj hoče*, reče ženska. *Jaz točno vem, kaj hočem biti*, reče moški. *Pazi. Samo to nikoli ne bom*. A iz njunih srečanj sčasoma vznikne točka upanja in konec drame si lahko interpretiramo kot zmerno optimističen.

Sara se bori z gigantskim robotom Mitje Lovšeta je po avtorjevi opredelitvi znanstvenofantastična melodrama, napisana leta 2019, in je zagotovo eno najbolj nenavadnih besedil mladih dramatikov, ki so mi prišla v roke. Besedilo ima kompleksno zasnovano strukturo in nekonvencionalno vsebino – Sara je namreč pilotka, bojevnica v nesmiselni dolgotrajni vojni, v kateri gre za življenje in smrt našega sveta, na bojišču pilotira mehaničnega kolosa, ki premaguje stvore, velikanske komarje, tiranozavre, gigantske pajke in podobne pošasti, ki so se usuli z neba in uničili že na tisoče mest. Didaskalije avtor uporabi kot izvirno vezivo med prizori, dogajanje je napeto in polno akcije, prežeto s pretnjo smrti, skrivnostnega *Punkt Absoluta*, izginulih vojakov oziroma nekakšnega virusa, ki napada vojake. Besedilo bi bilo izrazito žanrsko, če ne bi vsebovalo vznemirljivih vmesnih pasusov, ki s svojim poetičnim duhom preseka vsakokratno dogajanje in ga v vsebinskem smislu povzdignejo na naslednji nivo. Ne vem zakaj, a ob branju nisem razmišljala o odrski uprizoritvi, temveč se mi je besedilo, ko sem uspela odmisлити, da ne berem predloge za računalniško igrico, samodejno prevajalo v predlogo za radijsko igro.

Jaka Smerkolj Simoneti, ki ima kot nekdanji urednik študentske gledališke revije *Adept*, v kateri je mogoče prebrati kar nekaj objav izvirne mlade slovenske dramatike, zagotovo odlični vpogled v stanje na tem področju, se predstavlja z dramo *Stopnice*, besedilom iz leta 2017, v katerem spremljamo obdobje v življenju dveh mladih ljudi, Levija in Desne, ki živita v isti staromeščanski hiši in se srečujeta na stopnišču, ki ima v drami svojo vlogo, vlogo pripovedovalca, komentatorja in povezovalca. Konceptualno gre za enostavno zastavljeno besedilo, ki na precej enoznačen način opisuje družinske, ljubezenske in medsosedske odnose odraščajočih mladcev in mladenke. Jaka Smerkolj Simoneti tematizira vprašanje nestrpnosti, homofobije, najstniške nosečnosti, skupnosti in napeti kozmos družinskega življenja, prežet z nasiljem, medgeneracijskim razkolom in nesprejemanjem drugačnosti. Jezik je sočen, slengovski, drama pa odlikuje nekaj dobro izpisanih prizorov, prežetih z erotiko in poželenjem.

Dramsko besedilo Tiborja Hrsa Pandurja, *Sen 59*, je besedilo, ki med izbranimi deli datira najdlje v bližnjo preteklost, saj je prva delovna verzija drame nastala že leta 2009. *Sen 59* je intimna tenkočutna poetična ljubezenska pripoved, ki bralca zagrabi s svojo čutno in čustveno intenzivnostjo. Drama je polna refleksij o ljubezni, hrepenjenju, poželenju, sanjah in sanjskem, hkrati pa prežeta z udarnimi izjavami enega ali drugega protagonista.

nista, ki nas iz zasanjanosti v hipu postavijo na trdna tla. Besedilo govori o nedosegljivosti tistega, kar ti je najbližje, in o tem, kako nas to hkrati frustrira in osvobaja. Drama je bila uprizorjena v gledališču Glej in zanjo je pesnik, prevajalec, dramatik in dramaturg Tibor Hrs Pandur leta 2013 na 43. Tednu slovenske drame prejel nagrado za mladega dramatika.

Še eno dokaj nekonvencionalno besedilo v izbrani sedmerici je »receptna sonata« Varje Hrvatini *Zlata ptička, črna vrana*. Besedilo, ki doslej še ni bilo objavljeno, je nastalo leta 2019 kot predloga na procesu vaj za koncertni performans igralka in pesnice Anje Novak *Moje telo, moja kletka*, avtorica ga je pisala kot nekakšno koncertno partituro. Delo svoje učinke dosega z veliko mero namerne citatnosti, medbesedilnosti, sloganov in referenc, avtorica usmerja recepcijsko pot našega branja z zajemanjem iz kolektivnega spomina, s preigravanjem družbenih in kulturnih predpostavk ter stereotipov. Besedilo je postdramsko, brez likov, beremo ga kot širokokotno kritiko različnih kontekstov kulture in družbe. Z grobimi, nasilnimi in neokusnimi prisposodobami iz kolin ali televizijskih šovov milenijske kuharske generacije avtorica v besedilu preizprašuje položaj človeka in umetnika, življenja in umetnosti v tem zmedenem svetu, kjer ni več jasno, kdo je kuhar, kdo je jed, kdo je jedec in kdo bo pojeden.

Prepričana sem, da je ta izbor sedmih dramskih besedil zgleden prikaz razpona, globine in umetniškega dometa dramske pisave najmlajše generacije. Seveda je potrebno svet mlade dramatike razumeti kot svet, ki je šele v porajanju in nastajanju. Avtorski nastavki so že prisotni, ponekod že izdelani, izbrušeni, v razcvetu, ponekod še v popku. Po prebranem dramskem gradivu se mi zdi, da izhajajo mlade dramatičarke in dramatik generacije Y pri svojem ustvarjanju iz nekoliko manj cinične pozicije kot njihovi predhodniki, kar me pravzaprav veseli, saj cinični um sčasoma začne zastrupljati samega sebe in tudi vse okrog sebe. Upala bi si trditi, da je tudi vasezagledanost milenijcev, njihova *look-at-me* poz(icij)a, o kateri se v povezavi s to generacijo govori kot o nekakšni patologiji, le stereotip, ki ga bo treba razbiti, saj gre za generacijo, ki je zaradi tehnologije pravzaprav v neprestani komunikaciji s svojimi bližnjimi, bolj kot je kdajkoli prej bila katerakoli druga generacija. Tudi literatura, dramatika je oblika komunikacije s posameznikom in družbo. Iz oči v oči, preko zaslonov ali s črkami in besedami, natisnjenimi na papir, izražamo svoje dožemanje sebe, sveta in drugih. In kot boste lahko razbrali iz dramskih besedil na naslednjih straneh, se vrednote in prepričanja milenijcev ne razlikujejo kaj dosti od vrednot in prepričanj drugih generacij.

Literatura

Komljanec, Kim: *Sodobne slovenske dramatičarke in dramatikov subjekt*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, diplomsko delo, 2008. https://www.slov.si/dipl/komljanec_kim.pdf (12. 2. 2021)

Jesenko, Primož: *O tem, kar je, in o tem, kar še bo, Uvod v tematsko številko o mladi slovenski dramatiki*, Dialogi 7–8, 2006, 3–4